

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՆՈՐ
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՓՈՒԼԵՐԻ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

ԱՐԱ ԳԱԲՈՒԶՅԱՆ

Հոդվածում քննարկվում են այն նորույթները, որոնք հանցագործության փուլերի հարցում առկա են ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքում: Հեղինակը բացահայտում է այդ նորույթների բովանդակությունը և նշում է, որ դրանք ավելի հիմնավորված են, քան գործող օրենսգրքի կարգավորումները:

Բանալի բառեր – հանցագործության նախապատրաստություն, հանցափորձ, ավարտված հանցագործություն, հանցագործության օբյեկտիվ կողմ, հանցակազմ, հանցակազմի հատկանիշ, ավարտված հանցափորձ, չավարտված հանցափորձ

Հայաստանի Հանրապետության քրեական նոր օրենսգիրքը աչքի է ընկնում բազմաթիվ նորամուծություններով, այդ թվում՝ հանցագործության փուլերի կարգավորման հարցում: Ինչպես և նախկին օրենսդրությամբ, քրեական նոր օրենսգրքով հանցագործության փուլերն են հանցագործության նախապատրաստությունը, հանցափորձը և ավարտված հանցագործությունը: Նորույթ են պարունակում դրանց հասկացությունները: Մասնավորապես, **նախապատրաստության** հասկացությունը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. հանցագործության նախապատրաստություն են համարվում դիտավորությամբ հանցանք կատարելու համար գործիք կամ միջոց ձեռք բերելը, գործիքը կամ միջոցը հարմարեցնելը կամ դիտավորությամբ այլ պայմաններ ստեղծելը, եթե անձը իր կամքից անկախ հանգամանքներով չի կարողանում սկսել դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցանքի օբյեկտիվ կողմի կատարումը:

Եթե դիտավորությամբ հանցանք կատարելու համար գործիք կամ միջոց ձեռք բերելը, գործիքը կամ միջոցը հարմարեցնելը կամ դիտավորությամբ այլ պայմաններ ստեղծելը այլ ավարտված հանցագործության հատկանիշներ են պարունակում, ապա արարքը որակվում է հանցագործությունների համակցությամբ այն հանցագործության նախապատրաստությունը, որն ընդգրկված էր անձի դիտավորության մեջ, և որը նա պատրաստվում էր կատարել, և այն ավարտված հանցագործությունը, որն անձի դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցանքն է:

Քրեական նոր օրենսգրքում նշվում է ոչ թե անձի կամքից անկախ հանգամանքներով հանցագործությունը ավարտին չհասցնելու մասին,

այլ այն մասին, որ հանցավորը չի կարողանում սկսել հանցագործության օբյեկտիվ կողմը: Դրանով նախ հատակ երևում է, թե ինչպես է հանցագործության նախապատրաստությունը տարբերվում հանցափորձից: Բացի դա, մեր կարծիքով, արդարացիորեն նշվում է այն մասին, որ հանցագործության նախապատրաստության դեպքում հանցավորը չի հասցնում կատարել հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կազմող արարքներից որևէ մեկը: Եվ վերջապես, օրենսդրորեն ամրագրված է տեսության մեջ հայտնի այն դրույթը, որ եթե դիտավորությամբ հանցանք կատարելու համար գործիք կամ միջոց ձեռք բերելը, գործիքը կամ միջոցը հարմարեցնելը կամ դիտավորությամբ այլ պայմաններ ստեղծելը այլ ավարտված հանցագործության հատկանիշներ են պարունակում, ապա արարքը որակվում է հանցագործությունների համակցությամբ: Օրինակ՝ անձը ցանկանում է սպանել որևէ մեկին և դրա համար ապօրինաբար հրազեն է ձեռք բերում ու այդ պահին բռնվում է: Նա պատասխանատվության կենթարկվի սպանության նախապատրաստության և ապօրինաբար հրազեն ձեռք բերելու համար:

Պետք է նշել նաև, որ, ի տարբերություն նախկին օրենքի, նոր օրենքով հանցագործություն է նաև ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների նախապատրաստությունը: Դա հիմնավորվում է նրանով, որ որոշ դեպքերում հանրորեն վտանգավոր անձը անպատիժ էր մնում: Օրինակ՝ նախկին օրենսգրքի համաձայն, եթե հանցագործությունը ավարտին չէր հասնում կազմակերպիչի, դրդիչի կամ օժանդակողի կամքից անկախ հանգամանքներով, ապա նրանք պատասխանատվության էին ենթարկվում հանցագործության նախապատրաստության համար: Բնականաբար, այս անձինք պատասխանատվության կենթարկվեին հանցագործության նախապատրաստության համար, եթե խոսքը ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործության մասին էր: Ստացվում էր, որ, օրինակ, մարդու առևանգում կազմակերպողը ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության, որովհետև մարդուն առևանգելու հասարակ տեսակը միջին ծանրության հանցագործություն է: Կարծում ենք, որ դա հիմնավորված չէր: Իհարկե, կարելի է ասել, թե հարցի լուծում կարող էր լինել մարդուն առևանգելու հասարակ տեսակի համար սանկցիան խստացնելը, այն հաշվով, որ այն վերածվեր ծանր հանցագործության: Բայց պետք է նկատի ունենալ, որ ոչ մի երաշխիք չկա, որ օրենսդիրը կարող է հանրային բավականին բարձր վտանգավորության արարքները այսուհետև ևս նախատեսել որպես ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանք: Ուստի կարծում ենք, որ նոր օրենսգրքի մոտեցումն ավելի ճիշտ է:

Պետք է նշել նաև, որ արտասահմանյան երկրների մեծ մասում, բացառությամբ ԱՊՀ երկրների, հանցագործության նախապատրաստության ինստիտուտ գոյություն չունի: Որոշ երկրներում, օրինակ՝ ԱՄՆ-ում խոսվում է դավադրության, այսինքն՝ հանցանք կատարելու

համաձայնությունն ձեռք բերելու մասին¹: Մեր օրենսդրության համաձայն՝ դա հանցագործության նախապատրաստություն է, և հանցանք կատարելու համաձայնությունն ձեռք բերելը առանձին նախատեսելն անհրաժեշտ չէ:

Հանցափորձը բնորոշվում է հետևյալ կերպ. հանցափորձ է համարվում դիտավորությամբ կատարվող գործողությունը կամ անգործությունը, որն ուղղված է հանցանք կատարելուն և պարունակում է սույն օրենսգրքի Հատուկ մասով նախատեսված հանցակազմի հատկանիշներ, սակայն անձի դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցագործությունը նրա կամքից անկախ հանգամանքներով չի իրագործվում՝ սովյալ հանցակազմի որևէ հատկանիշի բացակայության հետևանքով:

Հանցափորձի հասկացության մեջ, ի տարբերություն նախորդ օրենսգրքի, շեշտը դրվում է այն բանի վրա, որ հանցափորձի ժամանակ կարևորը ոչ թե այն է, որ հանցագործությունը չի ավարտվում, այլ այն, որ չի իրագործվում անձի դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցագործությունը՝ նրա կամքից անկախ հանգամանքներով: Օրինակ՝ անձը սպանում է մի կնոջ՝ կարծելով, թե կինը հղի է, սակայն հետագայում պարզվում է, որ կինը հղի չի: Հանցավորը պատասխանատվության կենթարկվի հղի կնոջ սպանության փորձի համար: Բնականաբար, հանցափորձ է նաև այն իրադրությունը, երբ հանցավորը չի կարողանում իրագործել դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցագործությունը իր կամքից անկախ հանգամանքներով, որովհետև չի կարողանում կատարել ամբողջ օբյեկտիվ կողմը, և հանցակազմի որևէ հատկանիշ այդ պատճառով բացակայում է: Հանցափորձի այս հասկացությունը շատ նման է որոշ երկրների քրեական օրենսդրություններում առկա հանցափորձի հասկացությանը: Օրինակ՝ ԳԴՀ քրեական օրենսգրքի պարագրաֆ 22-ում հանցափորձը բնորոշվում է հետևյալ կերպ. հանցափորձ է կատարում նա, ով արարքի մասին իր պատկերացումների համաձայն անմիջականորեն սկսում է հանցակազմի իրականացումը²:

Օրենքում ամրագրվում է նաև տեսությանը հայտնի այն դրույթը, որ եթե հանցափորձի ժամանակ հանցավորի դիտավորության մեջ ընդգրկված օբյեկտին ավելի փոքր վնաս է պատճառվում, քան ընդգրկված էր դիտավորության մեջ, ապա դա կլանվում է անձի դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցագործության փորձի մեջ և ինքնուրույն չի որակվում: Եթե հանցափորձն իրականացնելիս հանցավորի դիտավորության մեջ ընդգրկված օբյեկտին անզուլուրությամբ կամ անուղղակի դիտավորությամբ պատճառվում է ավելի մեծ վնաս, քան ընդգրկված էր դիտավորության մեջ, կամ վնաս է պատճառվում մեկ այլ օբյեկտի, ապա արարքը որակվում է հանցագործությունների համակցությամբ: Օրինակ՝ եթե անձը ցանկանում է սպանել մեկին, բայց նրա առողջությանը ծանր

¹ Տե՛ս «Уголовное законодательство зарубежных стран», М., 1999, էջ 180-183:

² Տե՛ս նույն տեղը, էջ 256:

վնաս է պատճառում, ապա արարքը որակվում է որպես սպանության փորձ, իսկ եթե ցանկանում է սպանել Ա.-ին, կրակում է նրա ուղղությամբ, վրիպում է, և փամփուշտը դիպչում է Բ.-ին, ու մահանում է Բ.-ն, ապա արարքը կորակվի համակցությամբ՝ որպես Ա.-ի սպանության փորձ և Բ.-ին անզգուշությամբ կյանքից զրկել: Կամ՝ ցանկանում է մեկի առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառել, հարվածում է նրան, առողջությանը միջին ծանրության վնաս է պատճառում, բայց վերջինս հարվածից ընկնում է, և առողջությանը ծանր վնաս է պատճառվում: Այդ դեպքում հանցավորը պատասխան կտա դիտավորությամբ առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելու և անզգուշությամբ ծանր վնաս պատճառելու համար:

Օրենքը կարգավորում է նաև հանցավորձի տեսակների հարցը, որն առկա էր տեսության մեջ, բայց ուներ և ներկայումս էլ ունի մեծ գործնական նշանակություն: Ընդ որում, հանցավորձի տեսակների բնորոշումը համահունչ է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի տված բնորոշումներին³: Այսպես՝ հանցավորձը լինում է ավարտված և չավարտված: Հանցավորձը համարվում է ավարտված, եթե անձը կատարում է այն արարքը, որն անհրաժեշտ ու բավարար էր դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցագործությունն ավարտին հասցնելու համար, և գիտակցում է, որ հանցագործությունն ավարտին է հասել, սակայն դա տեղի չի ունենում հանցակազմի որևէ հատկանիշի բացակայության հետևանքով: Հանցավորձը համարվում է չավարտված, եթե անձը գիտակցում է, որ հանցագործությունն ավարտին հասցնելու համար անհրաժեշտ է շարունակել սկսած արարքի կատարումը կամ նոր արարք կատարել: Հանցավորձի տեսակների հասկացությունից է կախված հանցագործությունից կամովին հրաժարվելու և պատասխանատվության ու պատժի անհատականացման հարցը: Այսպես, եթե հանցավորը կրակում է տուժողի վրա, վերջինս վայր է ընկնում, իսկ հանցավորը կարծում է, թե սպանել է տուժողին, թեև իրականում տուժողը չի մահանում, ապա առկա է ավարտված հանցավորձը, իսկ եթե հանցավորը կրակում է տուժողի վրա, վերջինս վիրավորվում է, և հանցավորը տեսնում է դա ու գիտակցում է, որ սպանությունն ավարտին հասցնելու համար անհրաժեշտ է շարունակել սկսած արարքի կատարումը կամ նոր արարք կատարել (օրինակ՝ այլևս փամփուշտ չունի և պետք է այլ եղանակով կատարի սպանությունը), ապա այդ պահին առկա է չավարտված հանցավորձը:

Փոփոխության է ենթարկվել **ավարտված հանցագործության** հասկացությունը: Գործող օրենսգրքում այդ հասկացության մեջ շեշտը դրվում է հանցավորի դիտավորության վրա: Այժմ ավարտված հանցագործությունը բնորոշվում է հետևյալ կերպ. դիտավորյալ հանցագործությունը համարվում է ավարտված, եթե պարունակում է հանցավորի

³ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ԵԿԴ/0087/01/12 նախադեպային որոշումը:

դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցակազմի բոլոր հատկանիշները: Բանն այն է, որ եթե հանցավորը ցանկանում է սպանել տուժողին և կրակում է նրա վրա, բայց կարողանում է միայն առողջությանը ծանր վնաս պատճառել, ապա արարքը որակվում է որպես սպանության փորձ, թեև արարքում առկա են առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու հանցակազմի բոլոր հատկանիշները: Ուստի ճիշտ է այն ձևակերպումը, որ ավարտված հանցագործությունը առկա է այն դեպքում, երբ արարքում առկա են **հանցավորի դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցակազմի բոլոր հատկանիշները:**

Հանցագործությունից կամովին հրաժարվելը նախատեսվել է որպես քրեական պատասխանատվությունից ազատելու տեսակ, որովհետև իրականում այդ ինստիտուտը ոչ մի առնչություն չունի հանցագործության փուլերի հետ: Առնչությունն այնքանով է, որ հանցագործությունից կամովին հրաժարվել հնարավոր է միայն չավարտված հանցագործության դեպքում:

ԱՐԱ ԳԱԲՍՅԱՆ – Особенности регулирования стадий преступления в новом Уголовном кодексе Республики Армения. – В статье рассматриваются нововведения в законодательном регулировании стадий преступления в новом Уголовном кодексе Республики Армения. Автор раскрывает содержание этих нововведений и отмечает, что они более обоснованы, чем регулирования данного вопроса в действующем УК.

Ключевые слова: *приготовления к преступлению, покушение, оконченное преступление, объективная сторона преступления, состав преступления, признак состава преступления, оконченное покушение, неоконченное покушение*

ԱՐԱ ԳԱԲՍՅԱՆ – Features of the Regulation of Stages of Crime in the New Criminal Code of the Republic of Armenia. – The article discusses the novelties that are present in the new Criminal Code of the Republic of Armenia regarding the stages of crime. The author reveals the content of these novelties and states that they are more justified than the regulations of the current code.

Key words: *preparation of a crime, attempted crime, completed crime, objective aspect of a crime, crime, characteristic of a crime, completed criminal attempt, unfinished criminal attempt*